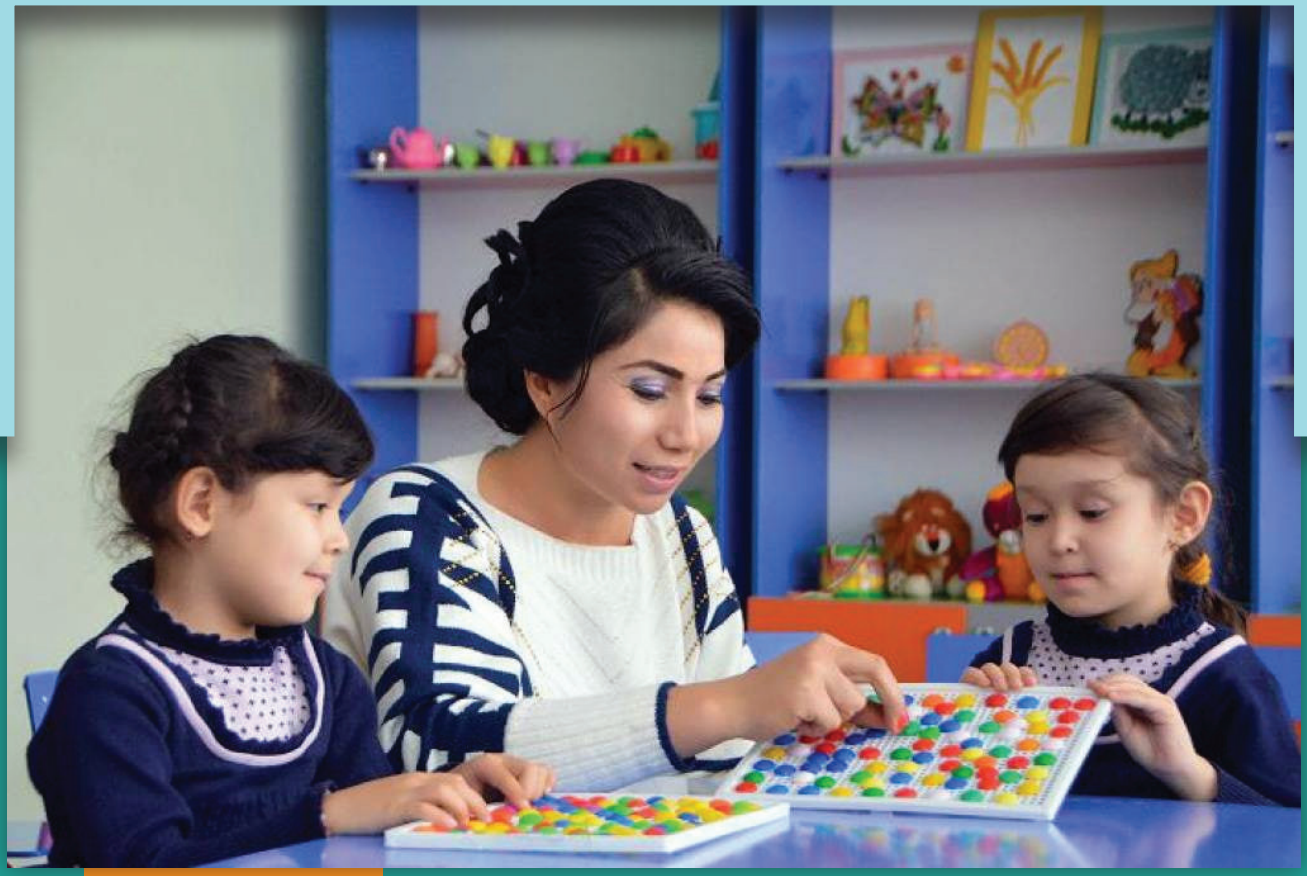
ISSN: 3060-4613

O'zbekiston Milliy Pedagogika Universiteti

№11(1)
2026

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta'limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslaşgan ilmiy jurnal

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LİMİ

Elektron naşr. 484 sahifa,
2-oktyabr, 2026-yil.

BOŞ MUHARRIR:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

BOŞ MUHARRIR ÖRINBOSARI:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (Phd), dotsent

TAHRIRIYAT KENGAŞI A'ZOLARI
Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Şoumarov Ğ.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirğizboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Karimova E.G. – Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şaripov Ş.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Şermuhammadov B.Ş. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qöldoşev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozoğiston)
Rejep Özyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Ça – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Ş. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – "Yangi Özbekiston" va "Pravda Vostoka" gazetalari tahririyati DM boş muharriri, Özbekiston Respublikasida xizmat körsatgan jurnalist, filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Ğafurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Şomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Raxmonova Z. A. – filologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Nematov Ş.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Sayimova D. K. – texnika fanlari bo'yiça falsafa doktori (PhD)
Yuldaşeva F.I. – pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori (PhD),dotsent
Yuldaşeva D.B. – filologiya fanlari böyiça falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Panjiyev M. A. – Qaşqadaryo viloyati Maktabgaça va maktab ta'limi boşqarmasi boşliğining birinçi örinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bölimining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor öğli – Pedagogika fanlari böyiça falsafa doktori, dotsent

Muassis: "Tadbirkor va işbilarmon" MÇJ
Hamkorlarimiz: Özbekiston Respublikasi Ta'lim va ilm-fan vazirligi, Özbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:
Aşurov Ramzidin Ramazonoviç – Doctor of Philosophy (PhD) in Psyçology, Associate Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:
Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician
Şoumarov Ğ. B. – Doctor of Psyçological Sciences, Academician
Qirğizboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor
Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Persçool and Sçool Education of the Republic of Uzbekistan
Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Şaripov Ş.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Şermuhammadov B.Ş. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Koldoşev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor
Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor
Ismagilova F.S. – Doctor of Psyçological Sciences, Professor (Russia)
Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)
Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)
Rejep Özyurek – Doctor of Psyçological Sciences, Professor (Turkey)
Wookyu Ça – President of the National University of Education, Korea (South Korea)
Polonnikov A.A. – Candidate of Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)
Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor
Abdullayeva N. Ş. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor
Doniyorov S. M. – Editor-in-Çief of the DM Editorial Office of the newspapers "Yangi Özbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor
Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)
Şomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor
Jalilova S.X. – Candidate of Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor
Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psyçological Sciences (PhD), Associate Professor
Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service
Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor
Rakhmonova Z.A. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Nematov Ş.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)
Sayimova D. K. – Doctor of Philosophy (PhD) in Teçnical Sciences
Yuldaşeva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor
Yuldaşeva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor
Tangriyev A.T. – is a professor of Taşkent State University of Economics
Aşurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psyçology, Associate Professor
Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Presçool and Sçool Education of the Kaşkadarya Region
Khudaiberganov N. A. – Senior Researçer of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences
Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali Özbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari böyiça falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni çop etiş uçun milliy ilmiy naşrlar röyxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari böyiça: OAK Kengaşi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

• Ekspert kengaşi (29.10.2024-y., №10)

• Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari böyiça: Toşkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

• Ekspert kengaşi (25.05.2025-y., №10)

• Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

Özbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA

Ta'lim jarayonida deontologik tamoyillar asosida nizolarni boşqariş 10
Mirzayeva Faroxat Odiljonovna

Sun'iy intellekt asosida maktab öquvçilarining matematik xatolarini diagnostika qiliş va individual tavsiyalar şakllantirişning gibrid adaptiv modeli 15
Abdullayeva Nazokat Isayevna, Abdurazzoqova Zebuniso Tolmas qizi

Harbiy xizmatçilarning pedagogik mahoratini oşirişning ilmiy-metodik asoslari 21
Yadgarov Ravşan Ergaşeviç

Inklyuziv ta'limda logopedik texnologiyalardan foydalaniş metodikasi 27
Ikramova Dilafruz Furqat qizi, Ilhomova Malikaxon Dilşod qizi

Faoliyat markazlari vositasida maktabgaça yoşdagi bolalarning raqamli savodxonligini şakllantiriş metodikasi 30
Jo'rayeva Gulira'no Nazirjon qizi

Bölajak tasviriy san'at öqituvçilarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirişda an'anaviy naqqoşlik san'atining pedagogik imkoniyatlari 36
Rözmetov Quvondiq Şanazaroviç

Pedagogik hamkorlik asosida ösmir yoşdagi öquvçilarda ijtimoiy voqelikka sezgirlikni tarbiyalaş mexanizmlari 42
Bazarova Gulnoza Ziyodulla qizi

Talabalarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini jismoniy madaniyat vositasida rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 47
Imomov Asliddin Abdurazoqoviç

Harakatli öyinlar yordamida boşlanğiç sinf öquvçilarining harakat faolligini oşiriş usullari 51
Ernazarova Ziyoda Erkin qizi

Sun'iy intellektning inson fikrlaş qobiliyatiga ta'siri: intellektual rivojlaniş uçun imkoniyatlar va tafakkur zaiflaşuvi xavfi 55
Tölaganov Abdumalik Abdiraximoviç

Jadidçilik harakatining vujudga kelişining ijtimoiy-tarixiy şart-şaroitlari 60
Nişonov Muhammad Bahodir öğli, Pulatov Şerdor Nematjonoviç

Maktabgaça ta'lim taşkilotlari direktorlarining kasbiy kompetentligini rivojlantirişning nazariy-metodologik asoslari 66
A'zamova Malohat Nadjimovna

Söz yasalişi, morfologiya va sintaksisning özига xos xususiyatlari 70
Bobojanov Şaripboy Xudoşukiroviç

Inklyuziv ta'limda diskriminatsiyani oldini oliş va ularni psixologik qöllab quvvatlaş tamoyillari 74
Bozorova Muxlisa

Neyro logopediya va biometriya 78
Foiqova Diyora Anvar qizi

Bölajak öqituvçilarning metakognitiv faoliyatini rivojlantirişda refleksiv topşiriqlardan foydalaniş 83
Ibrohimova Şahlo Umarali qizi

3–4-sinf öquvçilarining badiiy asarlar öqişga qiziqişini oşirişning metod, şakl va vositalari 88
Rasulova Zohida Sindorovna

Raqamli ta'lim muhitida kasbiy-refleksiv kompetensiyalarni rivojlantirişning metodik tizimini integratsiyalaş 92
Talabova Dilrabo Tolibova

Informatika va uni öqitiş metodikasi fanini öqitişda adaptiv öquv dasturlari va virtual laboratoriyalardan foydalanişning metodik tizimi 98
Xomidov Zohidjon Adhamjon öğli

Развитие профессиональной компетентности будущих педагогов в условиях цифровизации образования 104
Шаланков Константин Константинович

Pedagogik loyihalaştiriş orqali öquvçilarning şaxsiy va ijtimoiy rivojlanişini ta'minlaş 109
Abdullayev Muxammadimin Egamberdiyeviç, Nazarova Nilufar Ismailovna

Dual ta'lim va refleksiv kompetensiya: pedagog kasbiy rivojlanişining yangi imkoniyatlari 113
S. R. Mansurova

Bixevioristik yondaşuv futurologik könikmalarni rivojlantiruvçi pedagogik va psixologik omil sifatida 118
Nişonov Nodir Alimjanoviç

Linguoculturological Features of the Concept "Respect And Esteem" in English and Uzbek Cultures 121
Naimova Dildora Kaxramonovna

Klasterli yondaşuv asosida bölajak pedagoglarning forsayt kompetensiyasini rivojlantiriş 125
Sotbarov Atabek Asilbek öğli

Nizolar paydo bölişining psixologik omillari 132
Olimov Saydullo Soxobjonoviç

Matematikadan milliy öquv dasturi loyihasi mazmuni haqida 141
Djumayev Mamanazar Irgaşeviç

Professional Requirements for Prospective English Language Teachers in Teaching Writing to Students With Special Educational Needs 149
D. X. Saydazimova

"Bilingval öquv muhiti" va "kreativ modellaştiriş" tuşunçalarining mazmuni va özaro boğliqligi 154
Djabbarova Feruza Odilovna

Texnologiya darslarida sun'iy intellekt vositalari orqali öquvçilarning ijodiy fikrlaş qobiliyatini rivojlantiriş imkoniyatlari 161
Raxmatov A'zam Aşur öğli, Tursunova Sevara Jamşid qizi

Autistik spektr buzilişli bolalarning luğat boyligini rivojlantiriş va muloqot ko'nikmalarini şakllantiriş metodikasi 165
Tuxtayeva Maxfirat

Maktabgaça tayyorlov yoşdagi bolalarga ekologik ta'lim-tarbiya berişda innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalaniş yöllari, şakl va vositalari 170
O'razova Maqsuda Şuhratning qizi

Raqamli hamkorlikda refleksiya va muqobil yeçimlarni yaratişning metodik imkoniyatlari 175
Yusupov Muxtorbek Roximoviç

Multimodal ta'lim texnologiyalari asosida pedagogik kadrlarni tayyorlaşning integrativ ilmiy-metodik tizimi 179
Sultonova Zaxro Baxtiyor qizi

Sun'iy intellekt vositalaridan foydalanişning maktab matematika ta'limidagi imkoniyatlari va çeklovlari 186
Almuratov Shavkat Narpulatovich, Turdiqulova Xulkaroy Anvarovna, Yuldasheva Aziza Azamat qizi, Razzoqova Mahliyo Naimjonovna

Qalbing orom olar maqom eşitsang: özbek milliy mumtoz musiqa san'atining falsafiy, psixo-emotsional va ilmiy-akustik asoslari 192
Ergashxonov Baxodirxon Toxirxon o'g'li

Milliy qadriyatlar asosida bolalarning ijtimoiy moslaşuvini ta'minlaşda maktabgaça ta'lim taşkiloti va oila hamkorligi 197
I. N. Hasanova, Boymirzayeva Nodira Maxmudjon qizi

Maktabgaça ta'lim samaradorligini oşirişda Mariya Montessori va Reggio metodikalari 199
Maxmudova Zulfiya, Hoshimova Dilnoza

Boşlanğiç sinf öquvçilarida fazoviy tasavvurlarni konstruktiv faoliyat vositasida rivojlantiriş 202
Dehqonova Mahliyo Şuhrat qizi, Bakirova Şahlo Muxtor qizi

Zamonaviy oilada rollar taqsimotining ijtimoiy-psixologik omillari 207
Majidov Jasur Baxtiyaroviç

Ösmirlik davrida tolerantlikning psixologik tuzilmasi va emotsional-irodaviy determinantlari 212
Qozoqova Intizor Ismoyiljonovna

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarida gender stereotiplariga nisbatan tanqidiy tafakkurni rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 217
Xolmatova Zulfiya Tillavoldiyevna

Boşlanğiç ta'lim jarayonida steam ta'lim texnologiyalarini qöllaş orqali öquvçilarning kreativ fikrlaşini rivojlantiriş metodikasi 221
Djumayeva Zoxidaxon Muxammadjonovna, Aliyeva Navrözbibi Abdijalilovna

Oila va maktabgaça ta'lim taşkiloti hamkorligining pedagogik asoslari 225
Iminova Dilnoza Nasirovna

Kreativ yondaşuv asosida bölajak ingliz tili öqituvçilarining lingvometodik kompetensiyalarini rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 228
Yuldaşeva Umida Maxmudovna

Boşlanğiç ta'lim jarayoniga antropologik yondaşuv asosida öquvçilarni intellektual rivojlantiriş metodikasini takomillaştiriş 232
Oltiboyeva Kamola Şarofjon qizi

Инновационный подход к методам выразительного чтения в современном образовательном процессе Ташкентский университет гуманитарных наук 236
Пулатов Фуркат Тухтамуродович

Umumta'lim maktablarida iqtidorli öquvçilarni aniqlaş va ular bilan işlaş yöllari: jahon tajribasi tahlili 243
Zaynitdinova Masuda Abdukadirovna

Возможности "SMART"-технологий в образовании детей с ограниченными возможностями 250
Абдухоликова М. Б.

Inklyuziv ta'lim şaroitida koxlear implantli bolalarning eşituv-nutqiy faoliyatini taşkil etişning pedagogik şart-şaroitlari va metodik modeli 256
Mirzayeva Umidaxon Inamovna

Nemis tilida yozma nutq könikmalarini rivojlantirişning zamonaviy pedagogik usullari 261
Turamurodova Sevinç Anvarovna

Maktabgaça yoşdagi bolalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirişda tarbiyaçining pedagogik mahorati va interfaol öyinlarning özaro uyğunligi 264
Kamoldinova Muazzam Avazbek qizi

Maktabgaça ta'lim tizimida kadrlar malakasini oşiriş sifatiga ta'sir etuvçi taşkiliy-pedagogik va ijtimoiy-psixologik omillar 270
Raximova Shaxlo Baxtiyorovna

Bölajak tarbiyaçilarni maktabgaça ta'lim taşkilotlarida bolalarni jismoniy tarbiyalaşga tayyorlaşning pedagogik şart-şaroitlari 276
Ibraximov Sanjar Urunbayeviç

Voyaga yetmaganlar bilan professional muloqot jarayonida emotsional intellektning ahamiyati 282
Raxmanova Dilnoza Farmanovna

Katta guruh tarbiyalanuvçilarining STEAM ta'lim texnologiyasi asosida nutqiy komptensiyasini şakllantiriş metodikasi 286
Tairova Madinabonu Baxtiyarovna, Sohobova Oyşaxon Asatillo qizi

Şifoxona şaroitida uzoq muddat davolanayotgan bolalarga ta'lim berişning pedagogik xususiyatlari va usullari 291
Vorisova Zuhra Raufovna

Tarix yönalişi talabalarida yozma manbalarni tanqidiy talqin qilişning nazariy va metodologik asoslari 295
Ergashbayev Shoxruhbek Shuxratjon o'g'li

Современный подход к инновационному преподаванию русского языка в вузах Узбекистана 300
Камолова Гулхумор Жамолдиновна

Sport maşğulotlari jarayonida funksional tayyorgarlikni rivojlantirişning nazariy va metodik asoslari 306
Aşurov Asadillo

Zamonaviy adabiy ta'lim asosida öquvçilarda hayotiy könikmalarni aksiologik jihatdan rivojlantiriş konsepsiyasi 311
Nazarova Mohigul Akmalovna

Ösmir yoşdagi bolalarning ijtimoiy faolligini rivojlantirişga yönaltirilgan samarali pedagogik texnologiyalar ...315
Salohiddinova Ğ. B.

Pedagogical Potential of Developing Environmental Values in English Language Teaching Abstract 320
Xujanova Shaxina Abdullayevna, Xamrayeva Charos Norvoyevna

Talaba yoşlarda empatiya va hayotdan qoniqişning inklyuziv ta'limga boğliqligi 326
Mamadjanov Ismoiljon Ibragimdjon öğli

Oliy ta'limda RAG texnologiyasiga asoslangan intellektual öquv yordamçilari:
imkoniyatlar, çeklovlar va ilmiy böşliqlar 331
Ibragimova Manzura Jumaqul qizi, Zokirov Sanjarbek Ikromjon öğli

Talabalarning ijtimoiy kompetensiyalarini rivojlantiriş metodikasini takomillaştirişning didaktik imkoniyatlari ...336
T. M. Xasanova

Talabalarning falsafiy bilimlarini şakllantirişda sun'iy intellektdan foydalanişning ilmiy-metodik tizimi 341
Nodirbekov Furqatbek Umarjon öğli

Olamning lisoniy manzarasi xususida mulohazalar 345
Şodiyeva Şoxida Inatovna

Boşlanğiç sinf öqiş darsligida öqişning ikki maqsadi va matn turlari: pirls nuqtai nazaridan tahlil
(3-sinf "öqiş savodxonligi" darsligi misolida) 349
Boyçayeva Şarifa Saidkulovna

Umumta'lim maktablarida biologiya fanini (inson anatomiyasi bölimini) öqitişda
neyropedagogik usullardan foydalaniş metodikasi 354
D. T. Atabayeva

Bölajak musiqa öqituvçilarining çolğu ijroçilik kompetensiyalarini rivojlantirişda
refleksiv yondaşuvning pedagogik imkoniyatlari..... 358
Djumaniyazov Uktam Madrimoviç

Guruhiy hamkorlik va refleksiv yondaşuv asosida talabalarning kreativ fikrlaş kompetensiyasini
rivojlantiriş metodikasi 363
G. X. Eşmurodova, D. M. Xolmatova

Yangi Özbekistonda zamonaviy pedagogik yondaşuvlar (STEAM)..... 368
Xakimova Istoda Xolmurzo qizi

Uzoq muddatli davolanişda bölgan yurak qon tomiri tizimlariga ega bolalar uçun
moslaşuvçan ta'lim muhitini yaratiş 373
Xakimova Gulşat Abdusalomovna, Juzboyev Nurlan Ural öğli

Самостоятельное создание упражнений теневого повторения (shadowing) студентами в
процессе изучения китайского языка 379
Шасаидова Лола Шамаксудовна

Talabalarning ilmiy dunyoqaraşini rivojlantirişda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan
foydalanişning pedagogik imkoniyatlari 383
Axmedova Nasiba Açilovna

Формирование навыков постредакционного машинного перевода у будущих
переводчиков на основе технологий искуственного интеллекта 387
Арслонова Севара Неймат кизи

Boşlanğiç tayyorgarlik bosqiçidagi basketbolçilarda yönaliş almaştiriş tezligini rivojlantiruvçi
integratsiyalaşgan tezlik-kuç maşqlari majmuasi.....391
Razakov Sanjar Ataxonoviç

Umumiy örta ta'limda ustoz–şogird munosabatlarining pedagogik asoslari va
özaro işonç muhitini şakllantiriş mexanizmlari.....396
Qorayev Samaridin Barakayeviç

Talabalarning ai literacy kompetensiyasi: mazmun va şakllaniş şartlari 403
Botirova Dildora Dustkulovna

Bola manfaatlarini ta'minlaşda davlat maktabgaça ta'lim taşkiloti boşqaruv subyektlari va
mahalla hamkorligining taşkiliy-huquqiy asoslari.....407
Samandarova Nazokat Akmal qizi

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Kollaborativ yondaşuv asosida öqitişda ta'lim oluvçilarni guruhlarga ajratiş parametrlari 411
Normahamatova Inoyatxon Maxmudovna

Kiçik maktab yoşidagi bolalar tarbiyasida maktab, oila va mahalla hamkorligining pedagogik mexanizmlari....415
Abdumadjitova Iroda Islamovna

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarining integrativ-metodik tayyorgarligini takomillaştirişning ustuvor yönalişlari 419
N. J. Jörayeva

Kiçik yoşdagi bolalarni rivojlantirişda raqamli va interaktiv ta'lim resurslaridan foydalanişning pedagogik imkoniyatlari....423
Mamatova Maftuna Nabijon qizi

Talabalarni milliy-ma'naviy qadriyatlar asosida tarbiyalaşning pedagogik şart-şaroitlari va taşkiliy-metodik ta'minoti....431
Abdullaeva Rayxon Atanazarovna

Boşlanğiç sinf öquvçilarida öqiş savodxonligi va matn bilan işlaş kompetensiyasini rivojlantirişning raqamli-didaktik texnologiyalari....437
Doniyarov Mavlonbek Araboviç

Zahiriddin Muhammad Bobur ijodining örganiliş tarixi 444
Mamaşukurova Niginaxon Xoljöra qizi

Bölajak pedagoglarda tanqidiy va ijodiy fikrlaşni uyğun rivojlantiriş metodikasi 448
Ernazarova Gulnora Oblaqulovna

Типичные произносительные ошибки студентов и пути их преодоления 453
Усманова Светлана Нематовна

Использование искусственного интеллекта в обучении русскому языку: возможности и методические ограничения 459
Юсупова Сохила Сайфиевна

Olamning lisoniy manzarasi xususida mulohazalar....465
Şodiyeva Şoxida Inatovna

Talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatida metakognitiv kompetensiyalarini rivojlantiriş metodikasi 469
Asadullayeva Nargiza Sayfullayevna

Texnologik ta'lim yönalişi talabalarining kasbiy kompetentligini şakllantirişda nazariy va amaliy tayyorgarlik uzviyligi 476
Qalandarova Örinpoşşa Yöldaşovna

Bölajak boşlanğiç sinf öqituvçilarining pedagogik texnikasini rivojlantirişda metodologik yondaşuvlar integratsiyasi....480
Xolmöminova Bahora Abdujalolovna

TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIM FAOLIYATIDA METAKOGNITIV KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRIŞ METODIKASI

Asadullayeva Nargiza Sayfullayevna
Nizomiy Ganjaviy nomidagi Özbekiston milliy pedagogika universiteti
Ilmiy yönaliş: 13.00.01 - Pedagogika nazariyasi.
Pedagogik ta'limotlar tarixi

Annotatsiya: Mazkur maqolada oliy ta'lim talabalarining mustaqil ta'lim faoliyatida metakognitiv kompetensiyalarini rivojlantiriş metodikasining nazariy-metodik asoslari yoritiladi. Metakognitiv bilim, öquv faoliyatini monitoring qiliş va özini özi boşqarib örganişga doir ilmiy yondaşuvlar qiyosiy tahlil qilinadi. Metodikaning maqsadli, mazmuniy, jarayonli va diagnostik-baholaş komponentlari asoslanib, uni amalga oşirişning tayyorlov-diagnostika, rivojlantiruvçi hamda yakuniy baholaş bosqiçlari taklif etiladi.

Şuningdek, olti haftalik rivojlantiruvçi dastur namunasi, metakognitiv topşiriqlar, refleksiv kundalik va özini özi baholaş vositalarining pedagogik vazifalari körsatiladi. Taklif etilayotgan metodika nazariy-metodik loyiha sifatida taqdim etilib, uning samaradorligini aniqlaş uçun keyingi empirik tekşiruv zarurligi ta'kidlanadi.

Kalit sözlar: metakognitiv kompetensiya, mustaqil ta'lim, metakognitiv strategiyalar, rejalaştiriş, monitoring, refleksiya, özini özi boşqarib örganiş, pedagogik metodika.

Abstract: This article examines the theoretical and methodological foundations of an approaç to developing metacognitive competencies among higher education students in the context of independent learning activities. A comparative analysis is conducted of scientific approaçes to metacognitive knowledge, learning activity monitoring, and self-regulated learning.

The study substantiates the goal-oriented, content-related, procedural, and diagnostic-assessment components of the proposed methodology and identifies three stages of its implementation: preparatory and diagnostic, developmental, and final assessment. Furthermore, the pedagogical functions of a sample six-week developmental program, metacognitive tasks, reflective journals, and self-assessment tools are outlined. The proposed methodology is presented as a theoretical and methodological framework, emphasizing the need for subsequent empirical validation to determine its effectiveness.

Key words: metacognitive competence, independent learning, metacognitive strategies, planning, monitoring, reflection, self-regulated learning, pedagogical methodology.

Аннотация: В данной статье рассматриваются теоретико-методические основы методики развития метакогнитивных компетенций студентов высших учебных заведений в процессе самостоятельной учебной деятельности. Проводится сравнительный анализ научных подходов к метакогнитивным знаниям, мониторингу учебной деятельности и саморегулируемому обучению.

Обосновываются целевой, содержательный, процессуальный и диагностико-оценочный компоненты методики, а также предлагаются этапы её реализации: подготовительно-диагностический, развивающий и итогово-оценочный. Кроме того, раскрываются педагогические функции примерной шестинедельной развивающей программы, метакогнитивных заданий, рефлексивного дневника и инструментов самооценки. Предлагаемая методика представлена в качестве теоретико-методического проекта, при этом подчёркивается необходимость последующей эмпирической проверки для определения её эффективности.

Ключевые слова: метакогнитивная компетенция, самостоятельное обучение, метакогнитивные стратегии, планирование, мониторинг, рефлексия, саморегулируемое обучение, педагогическая методика.

KIRIŞ

Zamonaviy oliy ta'limda talabaning kasbiy va intellektual rivojlanişi nafaqat öquv mazmunini özlaştirişi, balki öz ta'lim faoliyatini mustaqil taşkil etişi, örganiş strategiyalarini ongli tanlaşi va erişilgan natijalarni tahlil qila olişi bilan ham belgilanadi. Mustaqil ta'lim talaba zimmasiga vazifalarni bajarişdan taşqari, öz bilim darajasini anglaş, vaqt va resurslarni taqsimlaş, qiyinçiliklarni aniqlaş hamda ularni bartaraf etiş usullarini tanlaş mas'uliyatini yuklaydi.

Biroq mustaqil topşiriqlar hajmini oşirişning özi talabalarda samarali örganiş könikmalarini şakllantirmaydi. Talaba mustaqil işlaş jarayonida nimani bilişini, nimani hali tuşunmaganini, qanday usuldan foydalanayotganini va tanlangan strategiya kutilgan natijaga olib kelayotganini baholaşni örganişi zarur. Şu nuqtayi nazardan, metakognitiv kompetensiyalarni rivojlantiriş mustaqil ta'limni ongli boşqarişga yönaltirilgan pedagogik vazifa sifatida qaraladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

J. H. Flavell metakognitsiyani şaxsning öz biliş jarayonlari haqidagi bilimlari va ularni kuzatişi bilan boğliq holda tahlil qilgan [1].

A. L. Brown esa metakognitiv nazorat, özini özi tartibga soliş va öquv faoliyatini boşqariş masalalariga e'tibor qaratgan [2].

B. J. Zimmerman tomonidan işlab çiqilgan özini özi boşqarib örganiş modeli maqsad qöyiş, faoliyatni amalga oşiriş, özini kuzatiş va natijalarni refleksiv baholaş örtasidagi boğliqlikni körsatadi [3]. Uşbu yondaşuvlar metakognitiv kompetensiyalarni alohida nazariy tuşunça sifatida örganiş bilan birga, ularni rivojlantirişga qaratilgan pedagogik metodikani işlab çiqiş uçun ham asos böla oladi.

Maqolaning maqsadi - oliy ta'lim talabalarining mustaqil ta'lim faoliyatida metakognitiv kompetensiyalarini rivojlantiriş metodikasining tarkibiy qismlari, amalga oşiriş bosqiçlari, pedagogik usullari va öquv materiallarini nazariy-metodik jihatdan asoslaş.

Maqolaning vazifalari metakognitiv strategiyalarni örgatişning nazariy asoslarini tahlil qiliş, metodikaning tarkibiy modelini taklif etiş, rivojlantiruvçi maşqlar tizimini işlab çiqiş va uning samaradorligini kelgusida tekşiriş yönalişlarini belgilaşdan iborat.

1. Metakognitiv kompetensiyalarni rivojlantirişning nazariy-metodologik asoslari

Metakognitsiya va özini özi boşqarib örganiş özaro boğliq, biroq mazmunan aynan bir xil bölmagan tuşunçalardir. Metakognitsiya şaxsning öz biliş faoliyati haqidagi bilimlari, örganiş jarayonini kuzatişi va boşqarişi bilan boğliq. Özini özi boşqarib örganiş esa metakognitiv jarayonlar bilan bir qatorda motivatsiya, xulq-atvor va öquv muhitini boşqariş kabi jihatlarni ham qamrab oladi.

J. H. Flavellning yondaşuvi talabaning öz biliş jarayonlari, öquv vazifalari va strategiyalar örtasidagi munosabatni anglaşiga nazariy asos beradi [1]. Uşbu yondaşuvdan kelib çiqib, talabalarga topşiriqni bajarişdan oldin mavjud bilimlarini aniqlaş, örganiş maqsadini belgilaş va vazifaga mos strategiyani tanlaşni örgatiş mumkin.

A. L. Brown metakognitiv nazorat va öquv faoliyatini boşqarişning ahamiyatini yoritadi [2]. Bu qaraş mustaqil ta'lim jarayonida talabaning tuşuniş darajasini muntazam tekşirişi, xatolarni aniqlaşi va zarurat tuğilganda örganiş usulini özgartirişini qöllab-quvvatlaydi. Demak, metakognitiv kompetensiyalarni rivojlantiriş faqat bilim beriş bilan çeklanmasdan, örganiş jarayonini kuzatiş va boşqariş usullarini ham bevosita örgatişni talab etadi.

B. J. Zimmerman özini özi boşqarib örganişni siklik jarayon sifatida körib, oldindan rejalaştiriş, faoliyatni amalga oşiriş va özini refleksiv baholaş bosqiçlarini ajratadi [3]. Uşbu model metodikaning jarayonli komponentini işlab çiqişda foydali. Biroq modeldagi motivatsiya va xulq-atvor bilan boğliq elementlarni metakognitsiyaning özi bilan tenglaştirmaslik lozim.

G. Sçraw va D. Moşman metakognitiv nazariyalarni biliş haqidagi bilimlar hamda bilişni boşqariş könikmalari bilan boğliq holda tahlil qilgan [4].

P. R. Pintriçning özini özi boşqarib örganişga doir işlari esa öquv maqsadlari va motivatsiyaning ta'lim faoliyatini taşkil etişdagi rolini tuşunişga yordam beradi [5].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur nazariy yondaşuvlarning umumiy jihati - talabaning öquv faoliyatida faol iştirok etişi va öz örganiş jarayonini ongli ravişda boşqarişi zarurligidir. Ularning farqi esa metakognitiv bilim, monitoring, motivatsiya va umumiy özini özi boşqariş jarayonlariga beriladigan urğuda namoyon böladi. Şu bois taklif etilayotgan metodika uşbu yondaşuvlarning tegişli jihatlarini birlaştirgan holda, asosiy e'tiborni mustaqil ta'limdagi metakognitiv könikmalarga qaratadi.

2. Metakognitiv kompetensiyalarni rivojlantiriş metodikasining tarkibiy modeli

Maqola doirasida metakognitiv kompetensiyalarni rivojlantiriş metodikasi törtta özaro boğliq komponentdan taşkil topgan tizim sifatida taklif etiladi:

1. maqsadli komponent;
2. mazmuniy komponent;

3. jarayonli komponent;
4. diagnostik-baholaş komponenti.

2.1. Maqsadli komponent

Maqsadli komponentning asosiy vazifasi talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatida öz biliş jarayonlarini anglaş, rejalaştiriş, monitoring qiliş, strategiyalarni moslaştiriş va natijalarni refleksiv baholaş könikmalarini rivojlantirişdan iborat.

Uşbu maqsad quyidagi vazifalar orqali amalga oşiriladi:

- talabalarda öz bilimlari va örganiş qiyinçiliklarini anglaş könikmasini şakllantiriş;
- mustaqil ta'limni maqsadga yönaltirib rejalaştirişni örgatiş;
- özlaştiriş jarayonini muntazam kuzatiş va tekşirişga odatlantiriş;
- samarasiz strategiyalarni aniqlaş va muqobil usullarni tanlaşga yönaltiriş;
- natijalar asosida xulosa çiqariş va keyingi faoliyatni takomillaştirişni qöllab-quvvatlaş.

2.2. Mazmuniy komponent

Mazmuniy komponent talabalarda rivojlantirilişi közda tutilgan metakognitiv bilimlar, strategiyalar va amaliy könikmalarni qamrab oladi. Uning mazmuni beşta asosiy yönaliş bilan ifodalanadi:

1. **Maqsad qöyiş va özini anglaş.** Talaba topşiriq talablarini tuşunadi, mavjud bilimlarini aniqlaydi va kutilayotgan natijani belgilaydi.
2. **Rejalaştiriş.** Talaba vazifani bajariş bosqiçlarini belgilaydi, vaqtini taqsimlaydi va mos örganiş strategiyasini tanlaydi.
3. **Monitoring va özini nazorat qiliş.** Talaba materialni qay darajada tuşunayotganini tekşiradi, rejaning bajarilişini kuzatadi va xatolarni aniqlaydi.
4. **Strategik moslaşuv.** Talaba mavjud usul yetarli natija bermayotganini sezganda qöşimça manbadan foydalanadi, strategiyasini özgartiradi yoki yordam söraydi.
5. **Refleksiya va natijalarni baholaş.** Talaba erişilgan natijani dastlabki maqsad bilan taqqoslaydi, muvaffaqiyatli usullarni va xatolar sabablarini tahlil qiladi hamda keyingi faoliyat uçun xulosa çiqaradi.

Uşbu yönalişlar mustaqil ta'limni alohida topşiriqlarni bajarişdan iborat faoliyat sifatida emas, balki maqsad qöyişdan refleksiyagaça davom etuvçi boşqariladigan jarayon sifatida taşkil etişga xizmat qiladi.

2.3. Jarayonli komponent

Jarayonli komponent metodikani amaliyotga tatbiq etiş bosqiçlari, pedagogik usullari, öqituvçi va talabaning vazifalari hamda öquv materiallaridan foydalaniş tartibini belgilaydi.

Metodikani amalga oşiriş uçta asosiy bosqiçga ajratiladi.

Birinçi bosqiç - **tayyorlov va diagnostika.** Uşbu bosqiçda talabalarning mavjud metakognitiv könikmalari dastlabki baholaş orqali örganiladi. Mustaqil ta'limda uçraydigan qiyinçiliklar aniqlanadi, metodikaning maqsadlari tuşuntiriladi va talabalar metakognitiv savollar hamda rejalaştiriş usullari bilan taniştiriladi.

Ikkinçi bosqiç - **rivojlantiruvçi faoliyat.** Talabalar maqsad qöyiş, rejalaştiriş, monitoring, strategiyalarni moslaştiriş va refleksiya böyiça ketma-ket maşqlarni bajaradilar. Dastlab öqituvçi strategiyani namoyiş etadi va yönaltiruvçi savollar beradi. Keyinçalik talabalar mazkur strategiyalarni mustaqil qöllaşga ötadilar.

Uçinçi bosqiç - **yakuniy baholaş va refleksiya.** Talabalarning metakognitiv könikmalari belgilangan mezonlar asosida qayta baholanadi. Dastlabki va yakuniy natijalarni taqqoslaş, refleksiv kundaliklarni tahlil qiliş va keyingi mustaqil ta'lim uçun tavsiyalar işlab çiqiş közda tutiladi.

Uşbu bosqiçlar metodik loyiha sifatida taklif etiladi. Ularning amaliy samaradorligi faqat tegişli tajriba-sinov ma'lumotlari asosida aniqlanişi mumkin.

2.4. Diagnostik-baholaş komponenti

Diagnostik-baholaş komponenti talabalarning metakognitiv kompetensiyalaridagi özgarişlarni kuzatiş va baholaşga xizmat qiladi. Bunda maqsadli-anglaş, rejalaştiriş, monitoring va özini nazorat qiliş, strategik moslaşuv hamda refleksiv-baholaş mezonlaridan foydalaniş taklif etiladi.

MAKTAB TA'LİMİ SCHOOL EDUCATION ШКОЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ

Baholaş faqat talabaning öziga bergan bahosi bilan çeklanmasligi lozim. Sörovnoma natijalari amaliy topşiriqlar, rejalaştiriş varaqalari, refleksiv kundaliklar va kuzatiş ma'lumotlari bilan soliştirilişi mumkin. Bunday yondaşuv talabaning öz könikmalari haqidagi tasavvuri bilan uning amaldagi faoliyati örtasidagi tafovutni aniqlaş imkonini beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

3. Metodikani amalga oşirişning olti haftalik namunaviy dasturi

Metodikaning amaliy mazmunini oçib beriş uçun olti haftalik rivojlantiruvçi dastur namunasi taklif etiladi. Dastur talabalarning metakognitiv kompetensiyalarini bosqiçma-bosqiç maşq qildirişga yönaltirilgan.

1-jadval: **Talabalarning metakognitiv kompetensiyalarini rivojlantirişga yönaltirilgan olti haftalik pedagogik intervensiya dasturi.**

Hafta	Asosiy yo'nalish	Namunaviy faoliyat	Kutiladigan o'quv dalili
1-hafta	Metakognitiv xabardorlik va maqsad qo'yish	• Mavjud bilimlarni aniqlash • O'quv maqsadini yozish	Aniq maqsad va boshlang'ich o'zini baholash
2-hafta	Rejalashtirish va vaqtni boshqarish	• Topshiriq bosqichlarini belgilash • Muddatlarni rejalashtirish • Zarur resurslarni tanlash	Mustaqil ta'lim rejasi
3-hafta	Monitoring va o'zini tekshirish	• Tushunishni tekshirish savollarini tuzish • Qisqa o'zini sinash (test, savollar, konspekt)	Xatolar va tushunmovchiliklar qaydi
4-hafta	Strategiyalarni tanlash va moslashtirish	• Ikki xil o'rganish usulini taqqoslash • O'ziga mos strategiyani tanlash va tanlovni izohlash	Strategiya tanlash sababi
5-hafta	Xatolarni tahlil qilish	• Yo'l qo'yilgan xatolarni tahlil qilish • Xatolar sababini aniqlash • Ularni tuzatish yo'llarini ishlab chiqish	Xato tahlili varaqasi
6-hafta	Refleksiya va yakuniy baholash	• Natijani maqsad bilan taqqoslash • Olingan tajribani tahlil qilish • Keyingi rejani tuzish	Refleksiv xulosa va takomillashtirish rejasi

Dasturdagi haftalar mazmuni metodik taklifni amaliy rejalaştiriş uçun xizmat qiladi. Olti haftalik muddat barça fanlar, ta'lim şakllari va talabalar guruhlari uçun universal yoki yetarli muddat deb qabul qilinmasligi lozim. Zarur davomiylik topşiriqlarning murakkabligi, maşğulotlar çastotasi va talabalarning boşlanğiç tayyorgarligiga qarab belgilanadi.

3.1. Öqituvçining faoliyati

Metodikani amalga oşirişda öqituvçi faqat topşiriq beruvçi va yakuniy natijani tekşiruvçi vazifasi bilan çeklanmaydi. U talabalarga örganiş strategiyalarini tuşuntiradi, öz fikrlaş jarayonini namoyiş etadi, yönaltiruvçi savollar beradi va mustaqil boşqaruvga bosqiçma-bosqiç ötişni qöllab-quvvatlaydi.

Masalan, öqituvçi murakkab matnni örganiş jarayonida quyidagi fikrlaş ketma-ketligini namoyiş qilişi mumkin: avval matnning maqsadini aniqlaş, keyin asosiy ğoyalarni belgilaş, tuşunilmagan qismlarni qayd etiş, kerakli joylarni qayta öqiş va yakunda mazmunni öz sözlari bilan izohlaş. Bu jarayon talabalarga örganiş strategiyalarini faqat eşitiş emas, balki ularning amalda qanday qöllanişini köriş imkonini beradi.

Dastlabki maşqlarda öqituvçi köproq yönaltiriş beradi. Talabalar könikmalarni egallagan sari yordam miqdori kamaytiriladi va mustaqil qaror qabul qilişga köproq imkoniyat yaratiladi. Bunday yondaşuv talabalarni tayyor körsatmalarga doimiy boğlab qöymasdan, öz ta'lim faoliyatini boşqarişga yönaltiriş uçun muhimdir.

4. Metodik topşiriqlar va öquv materiallari

Metakognitiv kompetensiyalarni rivojlantirişda öquv materiallari muayyan pedagogik vazifani bajarişi va tegişli könikma bilan bevosita boğlaniş kerak.

4.1. Mustaqil ta'limni rejalaştiriş varaqasi

Maqsad: talabaga topşiriqni bajarişdan oldin öz faoliyatini rejalaştirişni örgatiş.

Talaba quyidagi savollarga javob beradi:

1. Men nimani örganişim yoki bajarişim kerak?
2. Hozir bu mavzu haqida nimalarni bilaman?
3. Qaysi ma'lumotlar yoki könikmalar menga yetişmaydi?
4. Topşiriqni qaysi bosqiçlarda bajaraman?
5. Qança vaqt ajrataman?
6. Qanday manbalar va strategiyalardan foydalanaman?
7. Natijamni qanday tekşiraman?

Mazkur varaqa maqsad qöyiş va rejalaştiriş könikmalarini amaliy vazifada namoyon qiliş uçun möljallangan.

4.2. Monitoring va özini tekşiriş varaqasi

Maqsad: öquv faoliyatining borişini kuzatiş va tuşuniş darajasini tekşiriş.
Talaba topşiriqni bajariş davomida quyidagilarni qayd etadi:

1. Qaysi qismlarni mustaqil tuşundim?
2. Qaysi savollar oçiq qoldi?
3. Qaysi xatolarni aniqladim?
4. Rejamga amal qilyapmanmi?
5. Tanlagan usulim yetarli natija beryaptimi?
6. Nimani qayta örganişim yoki boşqaça bajarişim kerak?

Bu material öquv faoliyatini şunçaki davom ettiriş emas, balki uning borişini ongli kuzatiş va kerakli özgarişlarni amalga oşirişga yönaltiriladi.

4.3. Strategiyani moslaştiriş topşiriği

Maqsad: samarasiz örganiş usulini aniqlaş va muqobil strategiya tanlaşni rivojlantiriş.
Talabaga murakkab mavzuni örganiş vazifasi beriladi. U dastlabki strategiyasini belgilaydi, natijani tekşiradi va agar tuşuniş yetarli bölmasa, boşqa usulni tanlaydi. Masalan, faqat qayta öqiş örniga asosiy ğoyalarni savol-javob şaklida ifodalaşi, sxema tuzişi yoki mavzuni boşqalarga tuşuntirişga harakat qilişi mumkin.
Talaba strategiyani özgartirişdan oldin va keyin qanday farq kuzatilganini ham izohlaşi kerak. Bu topşiriq strategiyani şunçaki almaştirişni emas, balki özgariş sababini anglaşni rivojlantirişga qaratiladi.

4.4. Xatolarni tahlil qiliş varaqasi

Maqsad: xatolarni faqat notöğri natija sifatida emas, balki keyingi örganiş uçun ma'lumot manbai sifatida körişni rivojlantiriş.
Varaqada quyidagi bandlar bölişi mumkin:

1. Qaysi topşiriqda xatoga yöl qöydim?
2. Xatoning ehtimoliy sababi nima?
3. Qaysi bilim yoki strategiya yetişmadi?
4. Xatoni qanday tuzatiş mumkin?
5. Keyingi safar bunday xatoni kamaytiriş uçun nima qilaman?

Bu material talabaning xatolarni tahlil qiliş va keyingi faoliyatini takomillaştiriş qobiliyatini qöllab-quvvatlaydi.

4.5. Refleksiv kundalik

Maqsad: talabaning mustaqil ta'lim tajribasini muntazam tahlil qilişiga yordam beriş.
Har bir mustaqil topşiriqdan keyin talaba qisqa qayd yozadi: qanday maqsad qöygani, qaysi strategiyadan foydalangani, qayerda qiyinçilikka duç kelgani, qanday özgariş kiritgani va natijadan nimani örganganini bayon qiladi.

Refleksiv kundalikni muntazam yuritiş talabaning öz faoliyati haqidagi fikrlarini kuzatiş imkonini beradi. Biroq kundalikdagi yozuvlar talabaning kompetensiyasi töğrisida yakka holda töliq xulosa çiqariş uçun yetarli emas. Ularni amaliy topşiriqlar va boşqa diagnostik ma'lumotlar bilan birgalikda tahlil qiliş lozim.

5. Metodikani qöllaşning pedagogik şart-şaroitlari

Metodikaning maqsadga muvofiq qöllanişi bir qator pedagogik şart-şaroitlarga boğliq.

Birinçidan, mustaqil ta'lim topşiriqlarining maqsadi va kutilayotgan natijalari aniq belgilanişi zarur. Talaba nimaga erişişi kerakligini tuşunmasa, natijani rejalaştiriş va baholaş ham qiyinlaşadi.

Ikkinçidan, metakognitiv strategiyalar bevosita örgatilişi kerak. Talabalardan rejalaştiriş yoki refleksiya qiliş talab etilişi mumkin, biroq bu könikmalarni qanday bajariş haqida namuna, yönaltiruvçi savollar va amaliy maşqlar berilmasa, talabalar ularni izçil qöllay olmasligi mumkin.

Uçinçidan, öqituvçi tomonidan beriladigan fikr-mulohaza faqat yakuniy bahoga emas, balki talabaning strategiya tanlaşi, xatolarni aniqlaşi va faoliyatini takomillaştirişiga ham qaratilişi lozim.

Törtinçidan, topşiriqlar murakkabligi bosqiçma-bosqiç oşirilişi kerak. Dastlab aniq körsatmalar va tayanç savollar beriladi; keyingi bosqiçlarda talabalar öz strategiyalarini mustaqil tanlaş va izohlaşga ötadilar.

Beşinçidan, refleksiya va özini özi baholaş mustaqil ta'limning muntazam qismiga aylanişi zarur. Bunda refleksiya faqat "menga yoqdi" yoki "qiyin böldi" kabi umumiy fikrlar bilan çeklanmasdan, maqsad, strategiya, natija va keyingi qadamlar örtasidagi boğliqlikni oçib berişi lozim.

Mazkur şart-şaroitlar metodikaning nazariy asoslangan tarkibiy qismlari sifatida taklif etiladi. Ularning muayyan şaroitdagi ta'siri keyingi empirik tadqiqotlarda tekşirilişi kerak.

Taklif etilayotgan metodikaning asosiy xususiyati metakognitiv kompetensiyalarni alohida maşqlar yiğindisi sifatida emas, balki mustaqil ta'limni boşqarişning özaro boğliq jarayoni sifatida taşkil etişdan iborat. Maqsad qöyiş rejalaştirişga yönaliş beradi; monitoring örganiş jarayonidagi qiyinçiliklarni aniqlaşga yordam beradi; strategik moslaşuv mavjud qiyinçiliklarga javob beriş imkonini yaratadi; refleksiya esa olingan tajribani keyingi faoliyatga köçiriş uçun asos böladi.

Uşbu yondaşuv Flavellning metakognitiv bilim va monitoringga oid qaraşlari, Brownning öquv faoliyatini nazorat qilişga doir işlari hamda Zimmermanning özini özi boşqarib örganiş modeli bilan nazariy jihatdan uyğunlaşadi [1-3]. Biroq mazkur nazariy moslikning özi taklif etilayotgan olti haftalik dastur samarali ekanini isbotlamaydi.

Metodikaning amaliy imkoniyati öqituvçiga talabalarning mustaqil ta'lim jarayonida qaysi könikmalarni maşq qildiriş, qanday topşiriqlardan foydalaniş va qanday dalillarni kuzatiş mumkinligini tizimli körsatişidadir. Şu bilan birga, metodikani turli fanlarda qöllaşda topşiriqlarning mazmuni, murakkabligi va talabalarning boşlanğiç tayyorgarligi hisobga olinişi zarur.

Mazkur maqolaning çeklovi şundaki, unda taklif etilgan metodika böyiça tajriba-sinov natijalari keltirilmagan. Şu sababli uning samaradorligi, boşqa yondaşuvlardan ustunligi yoki talabalarning akademik natijalariga ta'siri haqida empirik xulosa çiqariş mumkin emas. Keyingi tadqiqotda metodikani tajriba va nazorat guruhlarida sinaş, boşlanğiç hamda yakuniy diagnostika natijalarini soliştiriş, zarur statistik tahlillarni ötkaziş va baholaş vositalarining işonçliligini tekşiriş lozim.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Oliy ta'lim talabalarining mustaqil ta'lim faoliyatida metakognitiv kompetensiyalarini rivojlantiriş uçun maqsadli, mazmuniy, jarayonli va diagnostik-baholaş komponentlaridan taşkil topgan metodik model taklif etildi. Model talabalarning öz biliş faoliyatini anglaş, öquv maqsadlarini belgilaş, rejalaştiriş, monitoring, strategik moslaşuv va refleksiya könikmalarini izçil rivojlantirişga yönaltirilgan.

Metodikani amalga oşirişning tayyorlov-diagnostika, rivojlantiruvçi faoliyat hamda yakuniy baholaş bosqiçlari ajratildi. Olti haftalik dastur namunasi, rejalaştiriş varaqasi, monitoring savollari, strategiyani moslaştiriş topşiriği, xatolarni tahlil qiliş şakli va refleksiv kundalikning pedagogik vazifalari yoritildi.

Nazariy umumlaştiriş şuni körsatadiki, metakognitiv kompetensiyalarni rivojlantiriş mustaqil ta'limni faqat topşiriqlarni mustaqil bajarişdan iborat faoliyat sifatida emas, balki maqsad qöyiş, jarayonni kuzatiş, qarorlarni moslaştiriş va natijalarni tahlil qiliş orqali boşqariladigan jarayon sifatida taşkil etişga imkon beruvçi pedagogik yönalişdir.

Keyingi tadqiqotlarda taklif etilgan metodikaning amaliy qöllanişi, diagnostik mezonlarning mosligi va rivojlantiruvçi dastur natijalari empirik ma'lumotlar asosida tekşirilişi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar röyxati:

1. Flavell, J. H. (1979). Metacognition and cognitive monitoring: A new area of cognitive-developmental inquiry. American Psyçologist, 34(10), 906-911. https://doi.org/10.1037/0003-066X.34.10.906
2. Brown, A. L. (1987). Metacognition, executive control, self-regulation, and other more mysterious meçanisms. In F. E. Weinert & R. H. Kluwe (Eds.), Metacognition, Motivation, and Understanding (pp. 65-116). Lawrence Erlbaum Associates.
3. Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. Theory Into Practice, 41(2), 64-70. https://doi.org/10.1207/S15430421TIP4102-2
4. Sçraw, G., & Moşman, D. (1995). Metacognitive theories. Educational Psyçology Review, 7, 351-371. https://doi.org/10.1007/BF02212307
5. Pintriç, P. R. (2000). The role of goal orientation in self-regulated learning. In M. Boekaerts, P. R. Pintriç, & M. Zeidner (Eds.), Handbook of Self-Regulation (pp. 451-502). Academic Press. https://doi.org/10.1016/B978-012109890-2/50043-3

13.00.00 Pedagogika fanlari
13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta’limotlar tarixi
13.00.02 Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar böyiça)
13.00.03 Maxsus pedagogika
13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport maşğulotlari nazariyasi va metodikasi
13.00.05 Kasb-hunar ta’limi nazariyasi va metodikasi
13.00.06 Elektron ta’lim nazariyasi va metodikasi (ta’lim sohalari va bosqiçlari böyiça)
13.00.07 Ta’limda menejment
13.00.08 Maktabgaça ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
07.00.00 Tarix fanlari
19.00.00 Psixologiya fanlari
01.00.00 Fizika-matematika fanlari
02.00.00 Kimyo fanlari
03.00.00 Biologiya fanlari
09.00.00 Falsafa fanlari
10.00.00 Filologiya fanlari
11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGAÇA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Aşurov
Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov
Musahhih: Alibek Zokirov
Sahifalovçi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №11(1)

© Materiallar köçirib bosilganda "Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida körsatilişi şart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgaça va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan Özbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C–5669363 reyestr raqami tartibi böyiça röyxatdan ötkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toşkent şahar, Yunusobod tumani 19-mavze, 17-uy.